

İslamiyet'te Muhasebe İzleri

Dr. Öğretim Üyesi Tunay Aslan

Siirt Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü, tunay_aslan@hotmail.com

Özet

İnsanlık tarihi kadar eski olan din kavramı tarihin her evresinde varlığını hissettirmiştir. Din, insanların davranışlarını şekillendiren önemli bir unsur olup genel olarak insanların yaşam biçimi olarak da ifade edilebilir. Din, insanların birlikte yaşamasına ve bütünleşmesine çok büyük faydalar sağlamıştır. Din, özel de bireye genelde ise toplumsal yaşama hitap etmekte olup toplumsal olaylar din ile etkileşim halindedir. İlahi dinlerde; toplumsal yaşamı, düzeni, insan ilişkilerini ve ticaretle ekonomik hayatı düzenleyen birçok kaideye ve kurallara rastlamak mümkündür. İslam dininde de ekonomik hayatı düzenleyen birçok kaideye rastlanmakta olup bu kaideler muhasebe bilimiyle doğrudan ya da dolaylı olarak ilişki içerisinde. Kur'an-ı Kerim'de muhasebeyle ilgili birçok ayet ve kıssa bulunmakta olup bunlar muhasebe biliminin gelişmesini etkilemiştir. Bu çalışmada kuranda yer alan ayet ve kıssalar ile İslam dininin muhasebeyle olan ilişkisi açıklanmaya çalışılmıştır

Anahtar Kelimeler: Muhasebe, Din, Ticaret, Kur'an-ı Kerim

Jel Codes: M40, M41, M49

Traces of Accounting in Islam

Abstract

The concept of religion, which is as old as the history of humanity, has made its presence felt at every stage of history. Religion is an important element that shapes people's behavior and can also be expressed as a way of life in general. Religion has provided great benefits for people to live together and integrate. Religion appeals to the individual in particular and to social life in general, and social events interact with religion. It is possible to come across many rules and rules that regulate social life, order, human relations and economic life in commerce in divine religions. In the religion of Islam, there are many rules that regulate economic life, and these rules are directly or indirectly related to the science of accounting. There are many verses and stories related to accounting in Kur'an-ı Kerim, and these have affected the development of

accounting science. In this study, the relationship between the verses and stories in the Qur'an and the religion of Islam with accounting has been tried to be explained.

Key Words: Accounting, Religion. Commercial, Koran

Jel Codes: M40, M41, M49

Giriş

İşletmeler, günümüzde mal ve hizmetlerin üretiminde yer alan önemli kurumlar olup bu kurumların en önemli ve birincil amacı kâr elde etmektir. Kâr elde etme amacıyla kurulmuş olan işletmeler üzerinde pek çok kişi ve kurumlar işletmelerin nasıl işletilmesi gerektiğine dair hak iddia etmektedir. İşletmeler açısından hedeflenen kâr amacının yanında kârın toplumsal amaçlar ile kullanılması da oldukça önemlidir. Hem ekonomik hem de sosyo-ekonomik çevre ile etkileşim halinde olan işletme paydaşları arasında doğacak anlaşmazlıkların önlenmesinde muhasebe bilimine büyük görevler düşmektedir. Bu görev muhasebenin bir nevi toplumsal sorumluluğudur (Ülkü, 172:2015).

Muhasebe bilimi, günlük ekonomik ihtiyaçlara cevap vermek amacıyla kendiliğinden ortaya çıkmış olup toplumların ekonomik ihtiyaçları değiştiğinde bu ihtiyaçlara paralel olarak gelişme göstermiştir. Muhasebenin ilk defa hangi uygarlık tarafından ortaya atıldığı, birçok tarihçi tarafından tartışma konusu olsa da aslında bu konuda henüz kesin bilgiye ulaşılmamıştır. Ancak birçok tarihçi tarafından muhasebe biliminin insanoğlunun doğuşuyla beraber ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Muhasebenin ilk olarak sayı ve yazıyı kullanan medeniyetlerce uygulandığı kabul edilmekte olup Plunkette'e göre muhasebe mesleklerin en eskisi olarak ifade edilmiştir (Kızıl ve Cobur, 2017:328).

Tarihte ilk muhasebe kayıt işlemlerinin mübadele ile başladığı düşünülmektedir. İnsanların birlikte yaşamaya başlaması ile toplum olgusu ortaya çıkmış, bu olguyla beraber toplumda karşılıklı ekonomik ilişkiler gelişme göstermiştir. Ekonomik ilişkilerde mübadele ve borç-alacak işlemleri önemli bir yer tutmuştur. İnsanların toplumsal çevresi ile yapmış oldukları ekonomik işlemlerin bir şekilde kayıt altına alınması gerekli hale gelmiştir (Gümüş,2021:61). İlk uygarlıklarda değerli madenlerin mübadele aracı olarak kullanılması ve sonrasında paranın icadı ile birlikte ekonomik ilişkiler daha karmaşık hale gelmiştir. Karmaşık hale gelen bu ticari işlemler de ekonomik

işlemlerin belirli kurallara göre yapılmasını gerekli kılmıştır. Özellikle ticari hayatta alışverişlerde peşin ve veresiye satış işlemleri muhasebeyi gerekli kılmıştır (Gümüş,2021:61).

Muhasebe, kapitalizmin kültürel bir parçası olan işletmelerin dili olarak nitelendirilmektedir. İşletmelerin dili olarak nitelendirilen muhasebe bilimi, işletmelere finansal bilgiler üretmektedir (Askary ve Clarke, 2019:147). Muhasebe yüce dinimiz İslam'da ve inandığımız kutsal kitabımız Kuran-ı Kerim'de hesap ve hesaplaşmak anlamına gelip Kuran-ı Kerim'in değişik kısımlarında sekiz kez tekrarlanmıştır. (Askary ve Clarke, 2019:148). Muhasebe dilinde ise karşılıklı hesap görmek, hesaplaşma olarak kullanılmaktadır (Yardımcıoğlu, 2016:85).

Günümüzde muhasebe, mali nitelikli para ile ifade edilen işlem ve olayları kaydeden, sınıflandıran, özetleyen, raporlayan ve analiz eden bir bilim dalıdır (Gidersoy,2019:4). Çağlar boyunca muhasebe biliminin gelişimini etkileyen faktörlere baktığımızda ticaret, hukuk, din, devlet, bilim ve teknoloji önemli yer tutmaktadır. Çalışmamızda sadece din kavramının üzerinde durulacak özellikle İslam dininde yer alan muhasebe izleri aktarılacaktır.

1.Din Kavramı ve Dinin Muhasebeye Etkisi

İnsanlık tarihi kadar eski olan din kavramı, tarihin her evresinde varlığını hissettirmiştir. Din, sadece toplumsal hayatta etki etmekle kalmamış, bununla beraber insanların birlikte yaşamasına ve bütünleşmesine çok büyük faydalar sağlamıştır. Sosyal bir olgu olarak dinin toplumsal yaşamda bu olumlu etkisinin yanı sıra maalesef bazen de dinden kaynaklanan çatışma ve kargaşalar hatta bazen bu yüzden büyük savaşlar olmuştur. Bireylerin bazen dine karşı ilgisiz olduğu görülebilir. Ancak tarihte toplumun tamamının ateist ya da inançsız olduğu pek görülmemiştir. Nitekim eski Yunan filozofu olan Plutarhos, “dünyayı dolaşınız, duvarsız, edebiyatsız, kanunsuz, servetiz şehirler bulacaksınız; fakat mabetsiz ve mabutsuz bir şehir bulamayacaksınız” diyerek her toplumun bir şeye inanma gereğini ortaya koymuştur (Güneş,2015:153).

Din, “Hür iradesiyle inanan akıl sahibi insanları, en iyiye, en doğruya, en güzele ve ebedi mutluluğa ulaştıran ilahi kanunlar bütünüdür” (Gökgöz,2011:170). Bir diğer ifade ile din peygamberlerin bildirdiği gibi kulluk görevlerini belirleyen ilahi yol ve bu yolu tanımlayan kanunların tümüdür (Gökgöz,2011:170). Felsefecilere göre din kavramı, daha çok metafizik alana yerleştirilmiş olup vahiy ürünü olarak ifade edilmektedir (Güven, 2012:936).

Din, tarihin her döneminde bireyleri ve toplumları etkileyen önemli bir olgudur. Din ayrıca insanın diğer insanlar ile ya da Allah ile olan münasebetlerini düzenleyen önemli bir güce sahiptir. Toplumların ekonomik, politik ya da iş yapma biçimlerini değerlendirirken o toplumun inanç yapısına bakmak doğru değerlendirme yapmak için oldukça önemlidir. Günümüz toplumlarında dinlerin önemli bir yeri bulunmakta olup gündelik hayatta karşılaşılan sosyal olaylar ile etkileşim halinde bulunmaktadır (Sezgin ve Özyaşar, 2016:512).

Din, insanların davranışlarını şekillendiren önemli bir unsur olup genel olarak insanların yaşam biçimi olarak da ifade edilebilir. Din özelde bireye genelde ise toplumsal yaşama hitap etmekte olup toplumsal olaylar din ile etkileşim halindedir. Bu nedenle toplumun varlığını sürdürmesi için gerekli olan ekonomik faaliyetlerle de din ilişkilidir. Karşılıklı bir ilişkiye sahip olan din ve ekonomi birlikte değerlendirilmesi gereken unsurlardır (Ülkü, 2015:172).

Bu nedenle din ile işletmenin dili olarak ifade edilen muhasebe arasındaki ilişkilerin incelenmesi gerekmektedir. Çevresiyle sürekli etkileşim halinde olan muhasebenin sosyolojik bir faktör olan dinden etkilenmemesi mümkün değildir. Arapça 'da "hisap" hesaplaşma, mahsuplaşma anlamına gelen muhasebe kavramı din ile toplumsal yaşamda sürekli etkileşim halindedir (Ülkü, 2014:216).

2. İslamiyet'te Muhasebe Bulguları

Arapça 'da din "usul, tutulan yol, adalet, huy"; Arami-İbrani dillerinde ise "mülk, hükmetmek, idare etmek, ceza, hesap" anlamına gelmektedir. Dünya üzerinde insanoğlunun inandığı ilahi olan ve ilahi olmayan dinler bulunmaktadır. Ancak ilahi olmayan dinler genel olarak tek tanrı inancıyla bağdaşmamakta; ilahi olan dinler olarak adlandırılan tek tanrı inancına sahip dinler ise birçok insan tarafından kabul edilmektedir (Ülkü,2015:175).

İlahi (mesnevi) dinler olarak ifade edilen Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam dininde muhasebe ile ilgili çok fazla bulguya rastlanılmakta olup özellikle dinî inancın ekonomik hayata ve ticari hayata etkisi oldukça fazladır. Çalışmamızda sadece İslam dininin muhasebe bilimine etkisi açıklanmıştır. İslam inancı Dünya'da geniş bir alana yayılmış ve 1,5 milyar insanın inandığı en büyük ikinci ilahi dinler arasındadır. M.S. 7. yüzyılın başlarında Mekke'de doğmuş olan İslam inancının peygamberi Hz. Muhammed olup temel kitabı Kuran-ı Kerim'dir (Ülkü,2015:175).

İslam dini, hayatın her aşamasının kayıt altına alındığı ve ölüm sonrasında ise yapılacak değerlendirmelerin kayıt altına alınan durumlara göre değerlendirileceği inancına dayanmaktadır (Gümü,2021:68).

Nitekim yüce kitabımız Kuran'ı Kerimin Enbiya süresinin 47. Ayetinde söyle buyurmaktadır:

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَىٰ بِنَا حَاسِبِينَ

İlgili ayetin Türkçe meali şöyledir: **“Biz ise, kıyamet gününe ait (çok hassas ve sağlam duyarlı) adalet terazileri ortaya koyacağız da, artık hiçbir nefis hiçbir şeyle (ve hiçbir şekilde) haksızlığa uğratılmayacaktır. Bir hardal tanesi bile olsa onu (teraziye) getirip (tartacağız). Hesap görücüler olarak Biz yeteriz.”** (Abdullah- Ahmet Akgül).

İlgili ayet-i kerim, insanoğlunun hayatında yaşamış olduğu her türlü olayda göstermiş olduğu iyiliklerin ve günahların bir hardal tanesi bile olsa yazıldığını ve hesap günü onların tartılacağını ve adaletli olunacağını ifade etmektedir. Nitekim muhasebe biliminin de birincil görevi mali olayları kaydetmek olup hesap döneminde işletmenin kâr ya da zararını ortaya çıkarmaktır. Bu bağlamda ilgili ayet ile muhasebe aslında yakın ilişki içerisinde bulunmaktadır.

Yüce kitabımız Kuran'ı incelediğimizde muhasebenin temel fonksiyonu olan mali olayların kayıt altına alınması gerektiğini ifade eden ilahi emirlere rastlamak mümkündür. Kur'an-ı Kerim'in en uzun suresi olan Bakara suresi ekonomik ve sosyal olayları konu almaktadır. Bakara suresinin 282. Ayeti, açık olarak mali olayların kayıt altına alınmasını buyurmakta adeta muhasebeye atıfta bulunmaktadır (Sezgin ve Özyaşar, 2016:514;Can:2008).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدِينٍ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوهُ وَلْيَكْتُب بِيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْب كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَىٰ وَلَا يَأْب الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا وَلَا تَسْمَعُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَىٰ أَجَلٍ ذَلِكُمْ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا تَرْتَابُوا إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلَّا تَكْتُبُوهَا وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ وَإِنْ تَفَلَّحُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

İlgili ayetin Türkçe meali şöyledir. **“Ey inananlar, muayyen bir müddet için borçlandığınız vakit bunu mutlaka yazın. Aranızda bir yazıcı bulunsun ve bunu dosdoğru yazsın. Yazıcı, Allah kendisine nasıl bellettiyse öylece yazmaktan çekinmesin borçlanan da yazdırsın, onu geliştiren Allah'tan çekinsin de hiçbir noktayı eksik bırakmasın. Borçlu, akılsız biriye yahut akli azsa, yazdırmaya gücü yetmezse velisi, doğru olarak yazdırsın. Adamlarınızdan iki erkeği de bu**

muameleye tanık tutun. İki erkek olmazsa biri unuttuğu vakit öbürünün hatırlatması için razı olacağınız kimselerden bir erkekle iki kadın tanık olsun. Tanıklar da, çağrıldıkları vakit kaçınmasınlar. Az olsun, çok olsun, muayyen müddete kadar verilen borcu yazmaktan üşenmeyin. Bu, Allah katında daha ziyade adalete uyan, tanıklık için daha sağlam olan, tereddüde ve şüpheyeye düşmemenize daha ziyade yarayan bir şeydir. Ancak peşin alışverişte bulunuyor, malı, aranızda elden ele devrediyorsanız onu yazmamakta bir suç yok size. Alışverişte de tanık bulunsun, yazan da hiç zarar görmesin, tanık da. Zarar verirseniz bu, şüphe yok ki bir isyandır sizin için. Sakının Allah'tan, Allah size öğretmededir ve Allah, her şeyi tamamıyla bilir.” (kuran.diyaret.gov.tr).

İlgili ayette ,” *muayyen bir müddet için borçlandığınız vakit bunu mutlaka yazın. Aranızda bir yazıcı bulunsun ve bunu dosdoğru yazsın*” ifadesi muhasebenin temel kavramlarından olan “**kaydetme**” işlevine atıfta bulunmaktadır. Ayrıca ilgili ayetin “*Yazıcı, Allah kendisine nasıl bellettiyse öylece yazmaktan çekinmesin borçlanan da yazdırsın, onu geliştiren Allah'tan çekinsin de hiçbir noktayı eksik bırakmasın*” ifadesi muhasebenin diğer temel kavramlarından olan “**tarafsızlık ve belgelendirme**” işlevine göndermek yapmaktadır. Ayrıca ayetin “*Az olsun, çok olsun, muayyen müddete kadar verilen borcu yazmaktan üşenmeyin.*” İfadesi de yine muhasebenin önemli kavramların biri olan “**maliyet**” esasına vurgu yapmaktadır. (Gökoğlan vd, 2022:7).

Bununla birlikte Kuran-ı Kerimde ticarete doğruluk, dürüstlük, güven, adalet dürüstlük ile ilgili pek çok ayet bulunmakta olup aşağıda belirtilmiştir. (Ülkü, 2012:71).

- “*Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin. Kendiniz bilip dururken, insanların mallarından bir kısmını haram yollardan yemeniz için o malları hâkimlere (idarecilere) vermeyin (Bakara/ 2: 188).*”
- “*Ey iman edenler! Karşılıklı rızaya dayanan ticaret hali müstesna, mallarınızı, batıl (haksız ve haram yollar) ile aranızda (alıp vererek) yemeyin (Nisa/4: 29).*”
- “*Ölçüyü ve tartıyı adaletle yapın (Enam/6: 152).*”
- “*Ölçüyü ve tartıyı tam yapın, insanların eşyalarını eksik vermeyin (Araf/7: 85).*”
- “*Ölçüyü adaletle tutun ve eksik tartmayın (Rahman/55: 9).*”
- “*Ölçtüğünüz zaman tastamam ölçün ve doğru terazi ile tartın. Bu hem daha iyidir hem de neticesi bakımından daha güzeldir (İsra/17: 35)*”

Kur'an-ı Kerim'de geçen Hz. Yusuf kıssasından muhasebenin kaydetme ve maliyet muhasebesindeki bütçeleme esaslarına dair çıkarımlar yapmak mümkündür. İlgili kıssada iftira sonucu Hz. Yusuf zavire zindanına atılmış daha sonra orada bulunan mahkûmların rüya tabirlerini yorumlamakla ünlenmiştir. Mısır hükümdarının kıssası şöyle anlatılır: **"Ben rüyamda yedi cılız ineğin yedi semiz ineği yediğini ve yedi yeşil başakla yedi kuru başak görüyorum. Ey ileri gelenler Siz rüya tabir edebiliyorsanız benim bu rüyamın tabirini bana bildirin."** İlgili rüyayı Hz, Yusuf, şöyle yorumlamıştır. **"Yedi sene eskisi gibi ekeceksiniz, biçtiklerinizi başağında bırakınız, biraz yiyeceğinizden başka, Sonra onun arkasından yedi kurak sene gelecek, önceki biriktirdiklerinizin biraz saklayacağınızdan başkasını yiyip bitirecek. Sonra da onun arkasından yağışlı bir sene gelecek ki, halk onda sıkıntıdan kurtulacak, (üzüm, zeytin gibi mahsulleri) sıkıp faydalanacak."** (Gümüş,2021:77). İlgili rüyada Hz. Yusuf Mısırı yedi yıl bolluğun beklediğini ve bu bolluk döneminde ekip biçilmesi ve ihtiyaçtan fazlasının saklanması gerektiğini yine gelecek yedi yıllık dönemde ise Mısırı kuraklık ve cıızlılığın beklediğini bu dönemde ise bolluk döneminde biriktirilen mahsullerin kullanılması gerektiğini ifade etmektedir. Yine İlgili kıssada bolluk dönemindeki fazla olan ve ayrılan buğdayların kayıt edildiği ve dirhem ölçekle tartıldığı görülmektedir (Kanal 7. Yusuf Peygamber Filmi). İlgili kıssayı muhasebe tekniği açısından değerlendirdiğimizde mahsullerinde ekilip biçilmesi ve defterlere yazılması muhasebenin "kaydetme" işlevi ile yakın ilişkilidir. Ayrıca bolluk döneminde biriktirilen mahsullerin kıtlık döneminde kullanılması ise muhasebe tekniği açısından bütçe, bütçeleme tekniğini anımsatmaktadır.

Kuran-ı Kerim'de "Siccin defteri" adlı bir defterden bahsedilmektedir. Bu deftere göre kişinin dünyada işlemiş olduğu ne varsa günah ya da sevap hesap günü (ahirette) karşısına çıkacaktır. Siccin defteri iki taraftan oluşmaktadır. Defterin sağ tarafı kişinin dünyada işlemiş olduğu sevapların yazıldığı ve onun lehine olan taraftır. Defterin sol tarafı ise kişinin dünyada işlemiş olduğu günahların bir diğer ifade ile kötü amellerin kayıt edildiği taraftır. Siccin defterine kayıt edilen iyi ve kötü amellerin karşılaştırılması sonucunda kişi cennet ya da cehennem ile ödüllendirilecektir (Gökoğlan vd. 2022:9). Gerçekten kişinin dünyada işlemiş olduğu amellerden dolayı sağ taraftaki melekler günahlarımızı sol taraftaki melekler ise sevaplarımızı yazmaktadır. Kişinin eğer Sevap> Günah = cennet aksi durumda da ise Sevap<Günah =Cehennem ile cezalandırılacaktır (Yazıcı, 2007).

Siccin defterinin işleyişini muhasebe tekniği açısından değerlendirmek mümkündür. Mükelleflerin tutmak zorunda olduğu defterlerden bir tanesi de işletme defteridir. Bu deftere göre mükellefler defterin sol tarafına (gider) mali karakterli işlemlerden olan masraf, gider, mal alış, alıştan iadeler gibi parasal işlemleri kayıt altına almaktadır. İşletme defterinin sağ tarafına ise mükellefin mal satışı, diğer gelirler ve hasılat doğuran parasal işlemleri kayıt altına alınmaktadır. İşletmelerin hesap dönemleri sonucunda yıllık gelir ve giderleri karşılaştırılır. Eğer $Gelir > Gider = Kâr$ kavramı ortaya çıkacak aksi durumda ise $Gelir < Gider = Zarar$ kavramı ortaya çıkacaktır. Bu bağlamda kişinin $Sevap > Günah = Cennet$ ile $Gelir > Gider = Kâr$ kavramı arasından yakın ilişki bulunmaktadır (Yazıcı, 2007).

Siccin defterinin sağ ve sol tarafına kayıt edilen iyi ve kötü amellerin günümüzde kullandığımız çift taraflı muhasebe kayıt sistemiyle de yakın ilişkisi bulunmaktadır. Çift taraflı kayıt sisteminde işletmeler defterin sol tarafına borçlu hesabı sağ tarafında alacaklı hesabı kayıt altına almaktadır. Son olarak Peygamber efendimizin ticari işlemlerle ilgili çok fazla hadis-i şerif-i bulunmakta olup dolaylı da olsa bu hadislerde muhasebeye göndermede yapılmaktadır. Yardımcıoğlu'nun (2016) yapmış olduğu çalışmada Peygamber Efendimizin ticaretle ilgili hadislerini bir arada toplamıştır. İlgili hadisler şunlardır:

- *“Zekâtı verdiğinizde sevabını (istemeyi) unutmayınız.”*
- *“Kara ve denizdeki bir mal ancak zekâtının verilmediğinden telef olur.”*
- *“Zekât, malda hiçbir noksanlık yapmaz.”*
- *“Zekâtı engelleyen kimse kıyamet günü ateştedir.”*
- *“Ümmetimin rızkının onda dokuzu, alışveriştedir.”*
- *“Cennete ilk girecek(lerden biri de) doğru tacirdir.”*
- *“Doğru tacir; peygamberler, Sıddıklar ve şehitlerle birlikte (haşr) olunacaktır.”*
- *“Doğru tacir cennetin kapılarından hiçbirinde engellenmeyecektir.”*
- *“Sen bir şey sattığın vakit ‘İslam’da aldatma yoktur’ de.”*
- *“Fıkıh (ilmini) bilmeyen her tacir faiz yer.”*
- *“Allah, faiz yiyene de, yedirene de lanet etsin.”*

Gerek Kur'an-ı Kerim ayetleri ve kıssaları gerekse Peygamber Efendimizin hadisleri, İslam dininin toplumsal düzeni korumak, adaleti sağlamak ve ekonomimin daha iyi bir şekilde işlemlerini sağlamak gibi bir dizi önlemler getirdiğini açıkça göstermektedir. Özellikle İslam dininin

ekonomik hayatla ilgili ortaya koymuş olduğu düzenlemeler muhasebenin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır (Kaya, 2021:54).

Sonuç

Muhasebe, mali karakterli para ile ifade edilen işlem ve olayları kaydetme, gruplandırma, sınıflandırma yapan sonuçları analiz ve rapor eden bir bilim dalıdır. Muhasebenin nerde ve ne zaman ortaya çıktığı kesin olarak bilinmese de insanlık tarihi kadar eski olduğuna inanılmaktadır (Kızıllı ve Kocur, 2017:328).

Muhasebe günlük ekonomik ihtiyaçların karşılanması için ortaya çıkan ekonomik gelişmelere bağlı olarak da kendisini geliştiren bir bilim dalıdır. İnsanların toplu halde yaşamaya başlaması ile birlikte ticari işlemler artmış muhasebe de artan ticari işlemlere uyum sağlamıştır. Ticari işlemlerde gümüşün kullanılması ve özellikle Lidyalılar zamanında paranın icadı ile birlikte muhasebe işlemleri ve kayıtları da çeşitlenmiştir (Gümüş,2021:80).

Din kavramı insan hayatın bütün faaliyetlerini etkilemekte olup özellikle ticari hayatı doğrudan etkilemiştir. Genel olarak tek tanrı inancına sahip olunan dinler (İslam, Hristiyanlık, Yahudilik) ticari faaliyetlerde parasal işlemlerinin kayıt altına alınması gerektiğini özellikle vurgulamıştır. Tarihsel sürece baktığımızda din kavramı toplumları daha iyi yerlere getirmek, toplumsal düzeni sağlamak, adaleti tescil etmek, hukuku korumak, sosyal yaşamda denge kurmak, ticari ahlakı geliştirmek gibi emirler buyurmuş ve bu buyruklar muhasebe hedefleri ile örtüşmektedir (Gökoğlan vd, 2022:10).

İslam dini dünyada yaklaşık 1,5 milyar insanın inandığı ve inanç bakımında geniş bir coğrafyaya yayıldığı ikinci büyük bir dindir. İslam dini vahiy yoluyla Hz Muhammed'e vahiy yoluyla gelen Kuran'da toplumsal ilişkileri düzenleyen ve de çalışmanın konusuyla bağlantılı olan birçok ticari ilişkilerle ilgili ayetler bulunmaktadır. Bu ayetlerden bazıları ticari ilişkilerde sınırları çizerken bazıları ise ticari ilişkilerin nasıl olması gerektiğini detaylı bir şekilde ortaya koymuş ve bunlar muhasebe bilimi ile doğrudan ilişkilidir (Gümüş,2021:81).

Çalışmada İslam dininin muhasebeyle ilgili bağlantıları kuranı kerimde yer alan ayetler, kuranda yer alan kıssalar ve Peygamber Efendimizin ticaretle ilgili hadisleri ile açıklanmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak İslam dininin muhasebenin gelişmesinde önemli katkıları olduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışmada sadece İslam dininin muhasebeye bakışı ile sınırlı kalmış olup diğer semavi dinlerin de muhasebe ile olan ilişkileri çalışılabilir.

KAYNAKÇA

Askary, S. ve Clarke, F. (2019). Accounting Commerce & Finance: The İslamic Perspective International Conferance 1, 147-157.

Can, A. (2008). Bir Ayetin Işığında İslam Dininin Muhasebeye Bakışı, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Sayı:15, 1-10.

Gidersoy, B. (2019). Genel Muhasebe, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Ders Notları Kitabı.

Gökgöz, A (2011). Tarihsel Perspektifte Muhasebenin Doğuşunu ve Gelişimini Etkileyen Faktörler, Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 167-177.

Gökoğlan, K. Bilen, A. ve Elgıreybi, H. (2022). Kutsal Kitaplarda Muhasebe İzleri, Nobel Yayınevi, 1-11.

Gümüş, A. (2021). Kuran'daki Muhasebeyle İlgili Ayetlerin Muhasebenin Temel İlkeleri Bağlamında Değerlendirilmesi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 60-83.

Güneş, A. (2015). Sosyolojik Olarak Din ve Toplum İlişkisi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24 (1), 153-164.

Güven, M. (2012). Kültürün Bir Unsuru Olarak Din, Batman University International participated Science and Culture Symposium, 1 (1), 933-948.

Kaya, N. (2021). Muhasebe Tarihi, İksad Yayınevi.

Kızıl, C. Cobur, D. (2017). Antik Çağlarda Muhasebe ve Dinlerin Muhasebeye Bakış Açısı, Kesit Akademi Dergisi, 328-338.

Sezgin, R. ve Özyaşar, H. (2016). Afro- Avrasya Ülkelerinde İslami Muhasebe ve Kültürel Paradigmasının Spesifik Özellikleri, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 511-527.

Ülkü, S. (2012). Sosyolojik Bir Kurum Olarak Dinlerin Muhasebe Sistemleri Üzerindeki Etkileri, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Ülkü, S. (2014). Dinlerin Muhasebe Bilimi Üzerindeki Etkileri, III. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi- Bildiriler Kitabı III, 215-227.

Ülkü, S. (2015). Üç Semavî Dine Ait Prensiplerin Muhasebe Biliminin Oluşumu Üzerindeki Muhtemel Etkileri, Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi, 1 (1),171-197.

Yardımcıoğlu, M. (2016). Muhasebede İslam Ahlakı, Journal of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR), 85-91.

Yazıcı, M. (2007). Kuranı Kerime Göre İnsan Muhasebesi

<https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/289/282-ayet-tefsiri>(Erişim Tarihi:13.08.2023).

<https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma>. (Erişim Tarihi: 13.08.2023).

<https://www.kanal7.com/dizi/dizi-hz-yusuf>